

Arşivcilik Eğitimi: Hacettepe Üniversitesi Deneyiminin Ardından

Archival Education: The Experience of Hacettepe University

Prof.Dr. Gülbün Baydur

H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
gulbun@hacettepe.edu.tr

Yrd.Doç.Dr. Özgür Külcü

H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
kulcu@hacettepe.edu.tr

Giriş

- Değişim ve arşivler:
 - Modern kurumlarda belgeler kültürel mirasın bir parçası niteliğindeki dokümanter kaynakların korunmasının ötesinde bir anlam taşımaya başlamıştır.
 - Belgeler kurumsal iletişim için araç, üretkenlik ve verimlilik için bilgi/kaynak olarak algılanırken, denetimin ilk el kaynağına dönüşmüşlerdir.
 - Toplumsal değişime paralel olarak yönetimsel sistemlerin yeniden tanımlanması, yeni teknolojiler belge ve arşiv uygulamalarını derinden etkilemektedir.
 - Tüm bu koşullarla belge ve arşiv uygulamaları iki farklı alanda gelişme şansı bulmuştur.
 - Bunlardan ilki tarihi nitelikli belge (arşiv) çalışmaları
 - İkincisi kurumsal belgeler ve belge yönetimi çalışmalarıdır

Eğitimden Beklentiler ve Yükseköğretim I

- Eğitimi genel olarak, bireye istenilen davranışları kazandırmaya ve toplumsal yaşama uyumunu güçlendirmeye dönük çalışmaların bütünü olarak tanımlamak mümkündür.
- Bu kapsamda eğitimin iki amacından söz edilmektedir.
 - Bunlardan ilki ilgili alanda bireylerin gerekli profesyonel ve entelektüel düzeyi yakalamalarına olanak sağlamak
 - İkincisi ise toplumun bu profesyonellikten yararlanmasının yolunu açmaktır
- Günümüzde profesyonel eğitimden beklentiler; bilim ve teknoloji alanındaki yenilikler, bilimsel bilginin dolaşımı, yaratıcı potansiyeli yüksek bireylere duyulan gereksinimin sonucu artmaktadır.

Eğitimden Beklentiler ve Yükseköğretim II

Bu kapsamda Türk Yükseköğretiminin hedefleri, ağdaş yükseköğretim sistemlerinin amaçlarına uygun biçimde yapılandırılmıştır.

- Günümüzde yükseköğretim; ülkenin bilim politikasına, toplumun yüksek düzeyde ve çeşitli kademelerdeki insan gücü gereksinimine göre öğrencileri ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirmeyi,
- Bilimsel alanlarda araştırmalar, araştırma-inceleme sonuçlarını gösteren ve bilim tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayını yapmayı hedeflemektedir.
- Bu kapsamda hkmet tarafından istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek.
- Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici, kamuoyunu aydınlatıcı bilimsel verileri söz ve yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetinde bulunmak hedefler arasındadır.

Bilgi Profesyonellerinin Eğitimi

- Bilgi profesyonelliğini ve bilgi profesyonellerini, eğitimin genel amaçlarından ayrı tutmak mümkün değildir.
- Ancak bilgi profesyonellerinin eğitiminden beklentileri de ayrı tanımlamakta yarar görülmektedir.
 - Günümüzde bilgi profesyonellerinin eğitiminden beklentiler:
 - Bilgi profesyonelliğinin gerektirdiği düzeyde donanımlı bireyler yetiştirmek.
 - Yetiştirilen kişilerin bu alanlarda gözlenen gelişmeleri takip edebilecek düzeyde kalmalarını sağlamak;
 - İlgili alanlarda yeni hizmetler geliştirebilecek ya da karşılaşılan sorunlara zm üretebilecek entelektüel birikimi oluşturmak Őeklinde tanımlanmaktadır.

Arşivcilik Alanında Eğitim Faaliyetleri

Bilgi profesyonelliğinin bir parçası olarak arşivcilik alanında örgün eğitimin gelişimi, çevresel koşulların da etkisiyle Avrupa'da ve Amerika'da farklı gelişim çizgileri göstermiştir.

- **Arşivcilik eğitimi düşünüldüğünde, örgün eğitimin Avrupa'da aşağıdaki gelişmelerle başladığı bilinmektedir.**
 - Fransa 1821 Ecole des Chartes ilk arşivcilik okulu olarak karşımıza çıkmaktadır.
 - Almanya'da Bavyera Arşivcilik Okulu Ecole Des Chartes'in ardından kurulmuştur.
 - Erken sayılabilecek tarihte İtalya'da 1860 İtalya'da arşivcilik eğitimi 1860 tarihinde başlamıştır.
- **Amerika: ABD ve Kanada'da arşivcilik geleneğinin sınırlı oluşu eğitimin daha yakın tarihlerde ve farklı bir boyutta gelişmesine yol açmış, eğitim daha çok tarihi enformatik ve belge yönetimi üzerine gelişme şansı bulmuştur.**
 - Amerika kıtasında bağımsız arşivcilik eğitimi 1950'li yıllarda başlamıştır.
 - 1970'li yıllar kütüphanecilik okullarının önemli bir bölümünde arşivcilik eğitiminin tanımlandığı gözlemlenmiştir.

Türkiye’de Arşivcilik Eğitimi

- Arşivcilik tarihimizde dönüm noktası niteliğindeki gelişim 1846 yılında kurulan ve milli arşivimiz olarak yedi yıl sonra 1853 yılında açılabilen Hazine-i Evrak göstermek mümkündür.
- Ancak ülkemizde arşivcilik alanında planlı eğitim faaliyetleri daha yakın bir dönemde, 1936-1937 tarihleri arasında Dr. Lajos Fekete tarafından kurumlarda “provenans” uygulamasının yerleştirilmesi amacıyla düzenlenen kurslarla başlamıştır.
- Akademik düzeyde arşivcilik eğitimi ise Ankara Üniversitesi DTCTF’de Adnan Ötüken’in öncülüğünde düzenlenen kurslarla başlamıştır. “Nazari ve Ameli Arşiv Bilgisi” (Kuramsal ve Uygulamalı Arşiv Bilgisi) adı altında bir arşivcilik dersi yer almıştır. Bu ders Almanya’da arşiv ihtisası gören Fazıl Nihal tarafından verilmiştir
- Bundan sonraki dönemlerde çeşitli kamu kuruluşlarında arşiv hizmetlerini yürüten personele dönük hizmet içi kurslar, yurt içi ve yurt dışı yetiştirme programları düzenlenmiştir
- Örgün eğitimin başlaması üç üniversitede aşağıdaki tarihlerde başlamıştır.
 - DTCTF 1954-1955
 - İÜEF 1963-1964
 - HÜEF. 1974-1975

Arşivcilikte Örgün Eğitim Programları

Ülkemizde akademik düzeyde kütüphanecilik alanında eğitim 1954 yılında başlamakla birlikte, bağımsız arşiv programları 80'lerin sonu 90'ların başında yapılandırılabilmiştir.

Bu kapsamda beş ayrı üniversite kronolojik sıralanabilir.

- İstanbul ve Marmara Üniversitesi Arşivcilik Bölümleri (1988/1989) - (2002-2003)
- DTCF Arşivcilik ABD (1989/1990) - (1995/1996)
- H.Ü. Arşivcilik ABD (1994/1995) - (2001-2002)
- Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arşivcilik ABD (1995/1996)

H.Ü.'de Arşivcilik Eğitimi

1972 yılında yüksek lisans programıyla “Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Enstitüsü” adıyla eğitim faaliyetlerine başlayan H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 1994-2002 yılları arasında anabilim dalı düzeyinde arşivcilik eğitimini sürdürmüştür.

- 2002/2003 eğitim öğretim döneminden itibaren Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü adı altında yeniden yapılanan bölüm programında belge ve arşiv yönetimi kapsamında dersler yer almıştır.
- H.Ü. Arşivcilik programı geliştirilirken içsel ve çevresel koşullar göz önüne alınmıştır. Bu çerçevede eğitim genel olarak değerlendirildiğinde (İçsel Koşullar):
 - Akademik kadronun hemen hemen tamamı kütüphanecilik eğitimlidir.
 - Kütüphanecilik ve dokümantasyon ABD programlarının geliştirilmesi arşivcilikle eşzamanlı olmuştur.

H.Ü.'de Arşivcilik Programı

- H.Ü. Arşivcilik programı dört yıllık lisans programı bir yılı da İngilizce hazırlık eğitimi olmak üzere toplam beş yıllık bir eğitim programında tanımlanmıştır.
- Derslerin %30'u İngilizce olarak tanımlanmıştır.
- Anabilim Dalı'nda iki öğretim üyesi ve bir araştırma görevlisi olmak üzere toplam üç akademik personel görevlendirilmiştir.
- H.Ü.'sinin tabi olduğu yasa ve yönetmelikler program geliştirme çalışmalarında dikkate alınmıştır.
- Kütüphanecilik lisans programının ilk iki yılı üç anabilim dalı için ortak geliştirilmiştir.
- Akademik program gereği öğrencilerin iki ayrı staj yapma zorunluluğu olmuştur.

Program Geliştirme Çalışmaları I

H.Ü. Arşivcilik Anabilim Dalı lisans programı geliştirilirken aşağıdaki yol izlenmiştir.

- Arşivcilik piyasasının koşulları araştırılmıştır.
- İstihdam olanakları saptanmaya çalışılmıştır.
- Hangi nitelikte arşivciye ihtiyaç olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.
- Hangi alanlarda eğitimli arşivciye gereksinim olduğu araştırılmıştır.

Program Geliştirme Çalışmaları II

- Arşivcilik literatürü araştırılmış, konunun güncel kapsamı belirlenmeye çalışılmıştır.
- Kamu ve özel sektörde hissedilmeye başlanan belge yöneticisi gereksinimleri araştırılmıştır.
- Osmanlı ve Cumhuriyet arşivlerinin gereksinimleri araştırılmıştır.
- Gelişmiş ülke üniversitelerindeki arşivcilik akademik programları tek tek araştırılıp incelenmiştir.

Program Geliştirme Çalışmaları III

- İstanbul, Marmara ve Ankara Üniversitesinin programları gözden geçirilmiştir.
- Ankara içerisindeki üniversitelerin ilgili alanlardaki kadro birikimleri izlenmiştir.
- H.Ü.'de ilgili alanlardaki akademik programlar araştırılmıştır.
- Piyasa alanla ilgili birikimi olabilecek uzmanlar izlenmiştir.

Program Geliştirme Çalışmaları IV

- Böyle bir akademik programa başlamakla birlikte, Ankara'daki kütüphane koleksiyonları gözden geçirilip, üniversitemiz kütüphanesinde yeni bir arşivcilik dermesi oluşturulmaya çalışılmıştır.
- Arşivcilik ve belge yönetiminin disiplinler arası yapısı, dışsal koşulları büyük ölçüde etkilemiştir.

Program Geliştirme Çalışmaları V

- Program, dış kaynaklardan destek alınıp zenginleştirilebilmiştir.
 - H.Ü. Kamu Yönetimi
 - H.Ü.Tarih Bölümü
 - Ankara Üniversitesi Arşivcilik Anabilim Dalı'ndan destek sağlanmıştır.
- Başarı değerlendirildiğinde;
 - Kayıt yaptıran toplam öğrenci sayısı 216'dır
 - Bunların yaklaşık %62'si (132 kişi) mezun olmuştur
 - Dokümantasyon ve Enformasyon ABD: %75; Kütüphanecilik ABD: %66

Program Geliştirme Çalışmaları VI

- H.Ü. Arşivcilik programı belge yönetiminin öne çıktığı bir program olmuştur.
- İlk program; e-devlete geçiş ve kurumsallaşma, elektronik bilgi ve belge sistemlerinin öne çıkması v.b. etkenlerle zaman zaman yenilenmiştir.
- H.Ü. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nün yeni programında “Belge Yönetimi” dersi zorunlu , seçmeli olarak da “Arşiv Yönetimi” ve “Osmanlıca” dersleri yer almaktadır.

Ek 1. Hacettepe Üniversitesi Arşivcilik Anabilim Dalı Kuruluş Tarihindeki Lisans Programı

1. Yıl	2. Yıl	3. Yıl	4. Yıl
<u>Güz Sömestresi</u>	<u>Güz Sömestresi</u>	<u>Güz Sömestresi</u>	<u>Güz Sömestresi</u>
Bilgi Belge Bilimlerine Giriş I	Araştırma Yöntemleri I	Belge Yönetimi I	*Osmanlıca III
İletişim ve Toplum	Bilginin Organizasyonu I	*Türkiye'nin İdari Yapısı I	Arşiv Yönetimi
Bilgi Kaynakları I	Bilgi Erişim Kaynakları	*Osmanlıca I	*Osmanlı Kurumları
Bilgisayara Giriş	Programlama II	Enformasyon Teknolojisi	Arşiv Türleri
Kullanıcı Grup ve Özellikleri I	*Uygulamalı İstatistik	Sistem Analizi	Yönetim
*Okuma Becerileri I	*Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi		Veri Tabanları
*Türk Dili	Mesleki İngilizce		
	*Yazma Becerileri		
<u>Bahar Sömestresi</u>	<u>Bahar Sömestresi</u>	<u>Bahar Sömestresi</u>	<u>Bahar Sömestresi</u>
Bilgi Belge Bilimlerine Giriş II	Araştırma Yöntemleri	Belge Yönetimi II	*Osmanlıca IV
İletişim ve Toplum I	Bilginin Organizasyonu	*Türkiye'nin İdari Yapısı II	*Arşiv Yönetimi II
Bilgi Kaynakları I	Bilgi Erişim Kaynakları II	Ofis Otomasyonu	*Osmanlı Kurumları
Programlama I	Programlama III	*Osmanlıca II	Belge Erişim Kaynakları
Kullanıcı Grup ve Özellikleri II	*Uygulamalı İstatistik II	Veri Tabanı Yönetim Sistemleri	Seminer
*Okuma Becerileri II	*Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi		
*Türk Dili	Mesleki İngilizce I		
	*Sözlü İletişim Becerileri II		

* Bölüm dışından alınan dersleri göstermektedir.

Arşivcilik Eğitimindeki Değişimler I

Arşivcilik alanında eğitim faaliyetlerindeki değişimleri etkileyen koşulları aşağıdaki başlıklarda özetlemek mümkündür.

- Gelişen bilgisayar ve bilgi teknolojileri
- Küresel koşullar, e-devlet ve yeni tür belge uygulamaları
- Standartlaşma
- Bilgi edinme hakkına ilişkin yaklaşımlar
- Belgelerin içeriklerine çok yönlü erişimin fark edilmiş olması
- Yeniden tanımlanmaya çalışılan belge, bilgi ve arşiv alanları
- Kültürel mirasın korunması
- Alanlar arası bütünleşik çalışma ortamları: Yönetim bilimleri, hukuk, iletişim, v.b.

Arşivcilik Eğitiminde Değişimler II

- Yükseköğretim kurumlarından beklentilerin giderek artmış olması.
- Alanın tarihi nitelikteki belgelere yönelik bir disiplin olmaktan çıkmış olması.
- Belge yönetiminin kurumsal etkinlik ve verimliliği artırmaya yardımcı bir yönetim alt birimi olarak da kabul edilmekte olması.

Öngörüler

Dile getirilen koşullar çerçevesinde arşivcilik eğitimi ile ilgili aşağıdaki öngörülerde bulunmak mümkündür.

- Belge yönetimi “kurumsal bilgi yönetimi” kapsamında ele alınmaya devam edilecektir.
- Sayılan gelişmeler bilgi ve belge yönetimi çalışmalarını doğrudan etkilemektedir.
- Kuram ve uygulama ilişkileri çerçevesinde gelişmeler ele alınıp tartışılmalıdır. Bu tür etkinlikler mesleki gelişim için önemlidir.
- Eğitim kurumlarının programları bu yönleriyle geliştirilmelidir.

Sonuç

H.Ü. Arşivcilik ABD programı kısa süreli olmuştur. Bunun nedenleri arasında;

- Lisans programına disiplinler arası olan belge ve arşiv yönetiminin gereksinimi olan akademik kadro oluşturulduktan sonra başlanamamış olması,
- Arşivcilik eğitim programının Anabilim Dalı altında sürdürülmüş olması yer almaktadır.
- Eğitim, gelişen bilgi erişim gereksinimleri ve çeşitlenerek farklılaşan bilgi kaynaklarıyla birlikte, kurumsal belge yönetiminin ele alınması öncelikli görülmektedir.
- Gerek üniversitemizde lisans üstü eğitimi, gerekse yurt dışında yetiştirilecek gençlerle oluşturulacak akademik kadrolara gereksinim vardır

35 YIL

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

Teşekkür ederim